

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Економіка і управління

Том 31 (70). № 2, 2020

Частина 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Головний редактор:

Горник Володимир Гнатович – доктор наук з державного управління, доцент, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Члени редакційної колегії:

Белякова Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Менеджмент та підприємництво на морському транспорті» Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Бойченко Еліна Борисівна – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та природничих наук Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Кисельов Володимир Борисович – доктор технічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту муніципального управління та міського господарства Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Корнєєв Володимир Вікторович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Кравченко Сергій Олександрович – доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Кузьминчук Наталія Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Медведєв Микола Георгійович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри загально-інженерних дисциплін та теплоенергетики Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Кучабський Олександр – доктор габілітований, професор кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща).

Міхальські Томаш – доктор габілітований, професор кафедри океанографії Гданського університету (Польща).

Хлобистов Євген Володимирович – доктор економічних наук, професор, Вища школа економіки та гуманітаристики в м. Бельсько-Бяла (Польща).

**Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет відповідно до рішення вченої ради
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(від 27 квітня 2020 року протокол № 7)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління» зареєстровано Міністерством юстиції України (Свідectво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 15716-4187Р від 28.09.2009 року)

Видання входить до категорії «Б» «Переліку друкованих фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» на підставі Наказу МОН України від 17 березня 2020 року № 409 (Додаток 1)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Сторінка журналу: www.econ.vernadskyjournals.in.ua

ISSN 2523-4803 (print)
ISSN 2707-1103 (online)

© Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, 2020

ЗМІСТ

1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Мостепанюк А.В.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ:
ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕАЛІЇ.....1

Сохецька А.В.

ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖЕМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....8

Старостенко Г.Г., Перегудова А.С.

РЕГУЛЮВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ
Й ЗНИЖЕННЯ БІДНОСТІ.....14

2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Бестужева С.В.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ
У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....21

Островський І.А., Юхнов Б.Ю.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ.....27

Смерека Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ 32

3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Алексеева К.А., Цоколь О.П.

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ: АГРАРНИЙ ПРІОРИТЕТ...39

Братусь Г.А.

ІНФОРМАЦІЙНО-ЗНАННЄВІ РЕСУРСИ
В СТРУКТУРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....45

Вакуленко І.А.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ РОЗУМНИХ ЕНЕРГОМЕРЕЖ:
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ DOE¹.....51

Власенко Ю.Г., Власенко Т.О.

КЛАСИФІКАЦІЯ КРАЇН НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ
ІНДЕКСУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ.....57

Гавриш О.А., Лопатинська Ю.В.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ
ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЛІ ІННОВАЦІЙ 62

Горник В.Г., Сімак С.В.

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ.....69

Gryshko Viktor, Boldyreiva Liudmyla

SMART TECHNOLOGIES IN THE TRANSPORT MANAGEMENT SYSTEM:
EXPERIENCE OF THE EUROPEAN COUNTRIES.....76

Гришук А.М.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ
НА ОСНОВІ ДРАЙВЕРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....81

Губарєва І.О., Губарєв О.О.

ДІАГНОСТИКА ПРОБЛЕМ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....89

Доценко А.Ю. СУТНІСТЬ, ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	95
Кононова О.Є. РОЗРОБКА ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	102
Кулініч Т.В., Жайворонок І.Р. ПЕНСІЙНА СИСТЕМА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕРЖАВИ.....	113
Москаленко Н.В. СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ.....	119
Погуда Н.В., Примак Т.Ю., Івченко Л.О. ДОСЛІДЖЕННЯ ЧУТЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ ДО ВПЛИВУ СВІТОВИХ ТА ЛОКАЛЬНИХ ЧИННИКІВ.....	124
Ремзіна Н.А. ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ ПОСТІЙНИХ ПРИСТРОЇВ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ.....	132
Хмурова В.В. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ВИЗНАЧЕННЯ ВИДУ ПАРТНЕРСЬКИХ УГОД.....	139
4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
Байда Б.Ф. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ.....	145
Бакуліна Н.М., Фалович В.А. МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ РЕПУТАЦІЇ РОБОТОДАВЦЯ В УМОВАХ ГІГ-ЕКОНОМІКИ.....	150
Бугріменко Р.М. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ.....	154
Величко В.А. РОЗРОБКА ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РІВНЯ СТЕЙКХОЛДЕРНИХ ВІДНОСИН БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	161
Винничук Р.О., Гладун С.О. ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ МОЛОДОГО ФАХІВЦЯ ПОКОЛІННЯ Z.....	165
Гринько Т.В., Лесів І.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ.....	171
Гришко А.М., Мельник А.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	178
Дем'яненко Т.І. СТАЛІЙ РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ.....	185
Дюк А.А. КООПЕРАТИВНА ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ.....	189
Зеліско Н.Б., Васирина О.Р. ОЦІНКА ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	196
Кобченко А.А. ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	201

Дюк А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
Вінницький національний аграрний університет

Diuk Anna

Vinnitsia National Agrarian University

КООПЕРАТИВНА ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

У статті представлено теоретичні положення сутності економічної соціалізації підприємництва на засадах поширення кооперативної форми його організації. Визначено засади й особливості кооперативної соціалізації підприємництва. Обґрунтовано сутність соціалізації підприємництва, організаційно-економічні аспекти прийняття практикою цінностей кооперування. Охарактеризовано особливості кооперативу як соціальної організації, де реалізуються колективні засади господарського обміну. Здійснено загальну оцінку чисельності і проаналізовано динаміку, структуру сільськогосподарських кооперативів. Відзначено особливості становлення кооперації як економічної і соціальної системи, структур, які виконують функцію соціалізації господарських систем. Охарактеризовано причини зменшення чисельності кооперативів і запропоновано загальне бачення пріоритетів упровадження кооперативної форми економічної соціалізації підприємництва на селі в сучасних умовах.

Ключові слова: підприємництво, кооперація, соціалізація, соціальне підприємство, форма організації підприємств.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки та сільського сектору в питаннях економічної і соціальної результативності залежить від підприємництва – діяльності, що динамічно розвивається. За останні десятиліття в сільському секторі економіки України відбулися перетворення, що спричинили проблеми, серед яких виділяється розвиток кооперації, а саме її: економічна соціалізація у структуру господарських формувань; поширення кооперативів як типу соціальних підприємств, що забезпечують дієві форми соціальної, економічної, господарської взаємодії на селі в умовах зміни державної політики втручання у сільський розвиток; організаційне впровадження принципів взаємної участі селян, соціальної відповідальності за результати господарювання у виробничій і соціальній сферах. Загальна ж постановка проблеми базується на переконанні про необхідність науково-методичної оцінки поширення кооперативних структур як форми економічної соціалізації підприємництва на селі, організаційно-економічного стимулювання їх розвитку в сучасних умовах.

Практика економічної соціалізації кооперативів характеризується їх поширенням у виробничій і обслуговуючій сферах як соціально спрямованих структур, які за окремими функціональними ознаками можна віднести до системи соціального підприємництва. Під таким кутом зору розглядатимемо підняту проблему із зазначенням її актуальності як механізму взаємного сприяння створенню інклюзивної системи господарювання на селі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема кооперування обширно представлено у наукових дослідженнях і публікаціях. Соціальний та економічний складники функціонування кооперативної форми організації, поширення, соціалізації підприємництва завжди мали відчутну вагу серед інтересів науки. Відслідковуючи загальнотеоретичну концепцію кооперації як механізму соціально-економічних відносин, виділяємо праці класиків Р. Оуена [1], С. Бородаєвського [2], М. Туган-Барановського [3]; у теорії підприємництва – Й. Шумпетера [4]; соціального підприємництва – М. Юнуса [5], К. Смаглій [6]; економічних основ кооперативної форми соціалізації підприємництва на селі – роботи М. Маліка [7], В. Зіновчука [8], Ю. Лупенка [9], О. Шпикуляка [10; 11], О. Саковської [11–13], О. Буднік [14] та ін. Розвиток кооперації як форми консолідації ресурсів і можливостей, а також підприємницьких умінь суб'єктів ринку в соціально-економічну форму досягнення конкурентоспроможності досліджується багатоаспектно. Водночас актуальною вважаємо проблематику економічної соціалізації кооперативів як організацій, існування яких дає можливості реалізації цілої низки спроможностей сільських громад: вирішувати соціальні проблеми; забезпечувати зайнятість населення; поліпшувати доступ малих господарств до організованого ринку сільськогосподарської продукції і продовольства тощо.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити теоретичні положення сутності кооперативної

форми економічної соціалізації підприємництва та оцінити тенденції поширення кооперативів на селі.

Виклад основного матеріалу. Поширення кооперативних суб'єктів господарювання і соціальної діяльності означає формування структур, які також виконують підприємницькі функції. Відзначаємо характерні для села особливості кооперативної форми економічної соціалізації підприємництва як механізму її поширення.

Поняття «соціалізація» походить із соціологічної науки, проте логічним вважаємо його інтерпретацію в економічній площині. Зокрема, відносно кооперації як механізму консолідації економічних та соціальних можливостей досягати господарського успіху. «Соціалізація – процес становлення й розвитку особистості, що полягає у засвоєнні індивідом упродовж усього життя соціальних норм, культурних цінностей і зразків поведінки й дає йому змогу функціонувати у суспільстві» [15, с. 337]. Підприємництво отримує можливості для економічного розвитку завдяки аналогічному засвоєнню індивідом різних соціальних установок. Соціальні установки дають змогу підприємцю реалізувати поведінку, спрямовану на формування мотивацій діяти в умовах ризику для отримання матеріальної влади або ж соціальної, що можливо забезпечити шляхом кооперації.

Кооперація означає колективну форму організації комунікацій суб'єктів ринку шляхом об'єднання ресурсів, активів, підприємницьких здібностей. Такий процес вважаємо економічною соціалізацією підприємництва, механізмом збалансування можливостей для гуртового посилення спроможності вирішувати соціально-побутові, господарські та інші проблеми на селі.

Кооперативна форма організації використовується людством починаючи з XVII ст. й як організаційна модель підприємства показала свою ефективність, спроможність, універсальність. Принципи кооперації стали базовими для створення норм, розвитку підходів, становлення ідеології соціального підприємництва. В Європі, наприклад, кооператив є поширеною формою організації соціалізації підприємництва. За визначенням Є. Харитонової і Є. Крилової «...соціалізація підприємництва передбачає покладання соціальної відповідальності на підприємництво, тобто зобов'язань підприємств (фірм) приносити користь суспільству, спрямовуючи частину прибутку на вирішення ключових соціальних проблем» [16]. Соціалізація є практичним сприйняттям цінностей, принципів підприємницької діяльності, поширенням організаційних форм підприємств економічного і соціального призначення. Тому організаційно-економічні характеристики соціалізації розглядаємо як результативність діяльності підприємств через аналіз складу форм господарювання, їх соціальної спрямованості, зокрема через оцінки поширення кооперативів.

Кооперативи вважаємо організаціями, завдяки яким відбувається економічна соціалізація підприємництва через залучення підприємливих індивідів до

спільного вирішення проблем. Тим більше що: підприємництво – це самостійне організаційно-господарське новаторство на основі використання різних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту тощо з метою отримання прибутків і самореалізації власної мети [17]; підприємництво виконує новаторську, організаційну, господарську, соціальну та особистісну функції [17, с. 83]; кооперація – добровільне об'єднання власності (різних суб'єктів і форм) та праці для досягнення спільних цілей у різних сферах господарської діяльності, а також система економічних відносин, які при цьому розвиваються [18, с. 372]; кооперативне підприємство (кооператив) – добровільне об'єднання індивідуальних виробників на основі кооперативної власності або ж «автономна асоціація осіб, які добровільно об'єдналися з метою задоволення своїх економічних, соціальних і культурних потреб і прагнень за допомогою підприємства, що перебуває у спільному володінні й управляється демократично» [18, с. 370–371].

Кооператив як організаційна форма підприємства, механізм виконання місії соціального підприємництва, про такі характеристики кооперації як способу взаємодопомоги зазначав ще Р. Оуен [2] – активно пропонував створення кооперативних громад як соціальних організацій. Актуалізовано пріоритетність кооперативної форми і кооперативу як соціальної організації у працях С. Бородаєвського [1], М. Туган-Барановського [3], а також багатьох сучасників. Цінність такого висновку підтверджена практикою організації соціального підприємництва. Також наприклад, всеукраїнський ресурсний центр розвитку соціального підприємства «Соціальні ініціативи» відзначає можливості створення соціальних підприємств за організаційною формою кооперативу.

С. Бородаєвський [1] зазначив, що «істота сучасних соціально-економічних завдань зводиться до відшукування таких способів будування економічного життя, за яких маси населення досягли б найпозитивніших наслідків» [1, с. 5]; «кооперація являє собою третю форму співробітництва в економічному житті, а саме таку форму його, яка шляхом об'єднання окремих осіб прагне поліпшити умови існування населення та усунути негативні явища сучасного економічного ладу» [1, с. 5]. Тобто кооперація економічно соціалізує підприємницькі можливості окремих зацікавлених індивідів через поєднання здобутих ними в суспільстві навичок для поліпшення зусиль соціально-економічного обміну. Кооперативна форма економічної соціалізації підприємництва в сучасних умовах господарювання реалізується у виробничій сфері (виробничі кооперативи) і в обслуговуючій (обслуговуючі). Тобто кооперація – «це один з основних складників саморегулювання ринку, способів захисту інтересів суб'єктів малого підприємництва» [19, с. 107], що відповідає одному з основних завдань кооперації – «підвищення життєвого рівня членів кооперативів, захист їхніх май-

нових інтересів і соціальних прав» [7, с. 79]. У такій формі виділяється її організаційна роль у сенсі соціалізації підприємництва.

Кооператив, наприклад, – поширена форма організації соціального підприємництва. Фізично це можуть бути створювачі, набувачі соціальних продуктів. Кооперація як форма організації посилює рівень взаємної відповідальності за результат, активізує мотиваційні чинники виконання соціальним підприємством соціальної місії.

У сільському секторі економіки України число кооперативів як найбільш соціалізованої форми організації сільськогосподарської діяльності змінюється в бік зменшення. Тенденція до зменшення стійка, вони перетворюються на товариства, приватні підприємства та ін. Також уникнення підприємствами соціальних засад господарювання спричинене поширенням капіталістичного способу виробництва епохи первинного накопичення капіталу. Тому у класичній виробничій системі підприємств сільськогосподарської кооперації не розширюють свою експансію, а навпаки, у 2000 р. їх нараховувалося 3 136 од., станом на 2017 р. – близько 500 [20]. Кількість

виробничих кооперативів зменшилася у рази, що вказує на негативний бік їх поширення. Кооперативи виявилися найбільш проблемною формою виробничих сільських підприємств у плані довіри до неї з боку селян, незважаючи на принципову соціальну орієнтацію.

Серед сільськогосподарських підприємств кооперативи займають незначну частку, а серед соціальних, навпаки, – переважають (табл. 1). Кооперація, відповідно до загальноновизнаних принципів її сприйняття, може вважатися найбільш ефективною формою соціалізації підприємництва. Малопоширеність кооперативів на селі є відповідним соціальним діагнозом сільському розвитку.

Кооперативна форма економічної соціалізації підприємництва на селі не має значного поширення, адже господарські структури кооперативного типу виникають безсистемно. У селян відсутні стійкі мотивації об'єднуватися у кооперативи як виробничого, так і обслуговуючого спрямування. Демотивуючий вплив на ці процеси здійснюють чинники економічної соціалізації кооперації, які за нинішніх умов не передбачають значних вигід від членства в кооперативі.

Таблиця 1

Структурні оцінки розвитку кооперативних форм економічної соціалізації підприємництва на селі в Україні

Склад сільськогосподарських підприємств	Значення - за роками							
	2015		2016		2017		2018	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
Класичне (виробниче) підприємництво*								
Кооперативи	596	1,3	738	1,5	448	1,0	872	1,8
<i>Усього підприємств</i>	45379	100,0	47697	100,0	45558	100,0	49208	100,0
Підприємств на 1 000 осіб сільського населення, од.	3		3		3		3	
Підприємств на 1 000 осіб працездатного сільського населення, од.	8		9		8		10	
Підприємств на 10 сільських населених пунктів, од.	16		16		16		17	
Кооперативне соціальне підприємництво у 2016–2017 рр.**								
<i>Об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «Чернігівщина екологічна»</i>	Чернігівська обл., Ніжинський р-н							
<i>СОК «Агросвіт»</i>	с. Крехів, Львівська обл.							
<i>СОК «Агрофрут»</i>	с. Романів, Львівська обл.							
<i>СОК «Банілів»</i>	с. Банілів, Чернівецька обл.							
<i>СОК «БОРТНІВ-ЕКОПРОДУКТ»</i>	с. Бортнів, Волинська обл.							
<i>СОК «Господар-2015»</i>	с. Хоружівка, Недригайлівський район, Сумська обл.							
<i>СОК «Дари Гуцульщини»</i>	с. Селятин, Путильський район, Чернівецька обл.							
<i>СОК «Дари Ланів»</i>	с. Колосова, Кременецький р-н, Тернопільська обл.							
<i>СОК «Жовтневе»</i>	с. Покровське, Токмацький р-н, Запорізька обл.							
<i>СОК «Каїр»</i>	с. Каїри, Горностаївський район, Херсонська обл.							
<i>СОК «Київський»</i>	м. Київ							
<i>СОК «Кринички»</i>	с. Котів, Бережанський р-н, Тернопільська обл.							
<i>СОК «Радодар»</i>	с. Радісне, Красилівський район, Хмельницька обл.							
<i>СОК «Шепітчанка»</i>	с. Долішній Шепіт, Вижницький р-н, Чернівецька обл.							
<i>СОК «Щедрий край»</i>	с. Старий Почаїв, Кременецький район, Тернопільська обл.							

* Побудовано за даними Державної служби статистики України

**Сформовано з інформації довідкового видання «Каталог соціальних підприємств України, 2016 – 2017 роки» : довідкове видання. Київ : Києво-Могилянська академія, 2017. URL : <https://drive.google.com/file/d/1511NaCLownZVphlAgcZpk3Esp79sicw/view> (дата звернення: 28.12.2019)

Позначаються також колективна форма співпраці і відповідальності, соціальне навантаження, наявність запобіжників для швидкої максимізації прибутку. Фактор залученості дрібних виробників у кооперативні форми господарювання означає економічну соціалізацію на засадах координації зусиль із вирішення виробничих проблем, забезпечення доступу до ринків. Проте в силу наявного досвіду селяни не вмотивовані до створення кооперативів.

Найбільш соціалізованими у плані дотримання принципів кооперації є обслуговуючі кооперативи. У відкритих наукових і статистичних публікаціях наводяться різні дані щодо наявності обслуговуючих кооперативів у сільському секторі економіки.

Із досліджень інших авторів [12–14], побудованих на інтерпретаціях статистичної інформації, наведемо показники наявності обслуговуючих кооперативів у 2015–2017 рр. (табл. 2).

Погоджуємося з думкою О. Буднік про те, що «...нині розвиток кооперативного руху на селі є надто

уповільненим та недостатнім. Значна частина кооперативних організацій існують формально або лише зареєстровані і практично не виконують своїх функцій. Така ситуація не сприяє розповсюдженню кооперативної діяльності в сільській місцевості» [14]. Таким чином, соціалізація підприємництва через механізм кооперації відбувається повільно.

Уважаємо, що реалізація кооперативної форми економічної соціалізації підприємництва на селі практично здійснюється через створення і поширення відповідних структур. Для організації цього процесу в Україні створено певні економіко-правові основи, реалізуються функції кооперативів як соціальних організацій, підприємств. У цьому, на нашу думку, полягає специфіка соціалізації підприємництва. Практично через створення кооперативу так чи інакше формується інклюзивна система сільського господарювання. Малі суб'єкти поліпшують свою конкурентоспроможність забезпеченням кращого доступу до ринків сільськогосподарської продукції та продовольства як виробники, а також до ринків матері-

Таблиця 2

Динаміка і структурний склад обслуговуючих кооперативів за видами діяльності

Показник	2015	2016		2017	
	Значення показника	Значення показника	Тенденція зміни до поперед. року	Значення показника	Тенденція зміни до поперед. року
Всього кооперативів, од.	1022	1026	Збільш.	1097	Збільш.
Фактично функціонують					
одиниць	613	564	Зменш.	589	Збільш.
% до наявних	59,9	54,9		53,7	Зменш.
<i>За видами – структурний склад:</i>					
Багатофункціональні, од.	514	514	Не змін.	575	Збільш.
% до загальної к-ті	50,2	50,0	Зменш.	52,4	Збільш.
Фактично функціонують, од.	308	278	Зменш.	298	Збільш.
% до наявних	59,9	54,1	Зменш.	51,8	Зменш.
Заготівельно-збутові, од.	264	259	Зменш.	262	Збільш.
% до загальної к-ті	25,7	25,2	Зменш.	23,9	Зменш.
Фактично функціонують, од.	155	150	Зменш.	149	Зменш.
% до наявних	58,7	57,9	Зменш.	56,9	Зменш.
Переробні, од.	41	45	Збільш.	47	Збільш.
% до загальної к-ті	4,0	4,5	Збільш.	4,3	Зменш.
Фактично функціонують, од.	22	22	Не змін.	25	Збільш.
% до наявних	53,7	48,9	Зменш.	53,2	Збільш.
Постачальницькі, од.	23	23	Не змін.	26	Збільш.
% до загальної к-ті	2,2	2,3	Збільш.	2,4	Збільш.
Фактично функціонують, од.	14	13	Зменш.	16	Збільш.
% до наявних	60,9	56,5	Зменш.	61,5	Збільш.
Інші, од.	180	185	Збільш.	187	Збільш.
% до загальної к-ті	18,1	18,0	Зменш.	17,0	
Фактично функціонують, од.	114	101	Зменш.	101	Не змін.
% до наявних	63,9	54,6	Зменш.	54,0	Зменш.

Джерело: сформовано представленням даних із публікацій інших авторів [12–14] і за результатами аналізу даних Державної служби статистики України

ально-технічних ресурсів і послуг – як споживачі. Практично, за твердженням О. Саковської [13], це виглядає так, що «...члени сучасного кооперативу володіють загальним капіталом, довіряють кооперативу свій урожай, покладають на нього місію розвитку, організацію маркетингу щодо збуту своєї продукції. Водночас на макрорівні кожен учасник зберігає можливість самостійно ухвалювати рішення з урахуванням специфіки своєї земельної ділянки та агрокультури, чого не може дозволити собі повною мірою аграрне утворення...» [13]. Кооператив забезпечує ще й демократичність організації і здійснення підприємницької діяльності.

Проте в Україні через тривалу відсутність демократичних традицій у минулому і паралельно сучасне несприйняття колективних організаційних структур кооперація не набуває поширення. Тим самим незадовільною за впровадженням слід уважати динаміку кооперативної форми економічної соціалізації підприємства на селі.

Причин цього багато, серед найбільш значимих і впливових – несприйняття кооперації як форми організації підприємництва потенційними її учасниками; дискредитація кооперативної ідеї через невиконання кооперативами своєї функції як соціально спрямованих організацій; відсутність довгострокових програм державної підтримки розвитку кооперативних формувань на селі і невиконання державою зобов'язань за програмами, які були прийняті раніше; науковці також слушно ведуть мову про «розпорошеність законодавства про кооперацію» [13]. Проте, на наше переконання, потенціал розвитку кооперації в економічній і соціальній сферах на селі величезний, адже селяни конче потребують функціональних об'єднаних формувань. Кооперативна форма економічної соціалізації підприємства на селі відповідає реаліям сьогодення, її потрібно пропагувати і розвивати.

Висновки. Економічна соціалізація через механізм кооперування є найбільш бажаною з економічного погляду, бо дає можливість дрібним суб'єктам сільськогосподарського ринку згуртувати власні зусилля, знизити трансакційні витрати і, врешті-решт, претендувати на значно вищу, ніж

поодиноці, додану вартість. Кооперативна форма соціалізації підприємництва найбільш доцільна як у сфері соціального, так і у сфері економічного. Спроможності, мотиви людей, підприємців до кооперування залежать від системи цінностей, особистісних переконань і спроможності до колективної взаємодії. У класичному й у соціальному підприємстві культивуються різні форми реалізації результативності. Наприклад, серед виробничих підприємств кооперативи демонструють ярко виражену соціальну результативність порівняно з іншими формами господарювання у плані соціалізації, особливо через чинник зайнятості, адже членство в кооперативі передбачає обов'язкову трудову участь, цей аспект і відрізняє кооператив від інших форм капіталістичних або економічних підприємств. Серед організаційних форм соціальних підприємств кооперативи набувають поширення. Це вагома організаційно-економічна характеристика чинників соціалізації підприємства на селі на користь визначення пріоритету форми підприємства у соціальній діяльності.

Кооперативна форма економічної соціалізації підприємства на селі в Україні за динамікою поширення кооперативів не може вважатися успішною і найбільш прийнятною для стабільного розвитку суб'єктів господарювання на селі, особливо малих, які потребують механізму об'єднання для досягнення конкурентоспроможності. Потрібно чітко розуміти, що актуальний не лише суто економічний, а й соціально-економічний аспект значимості кооперації на селі.

Список літератури:

1. Бородаєвський С.В. Історія кооперації. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 446 с.
2. Оуен Р. Избранные сочинения / пер. С.А. Фейгиной. Москва ; Ленинград : Академии наук СССР, 1950. Т. 1. 419 с.
3. Туган-Барановський М.І. Політична економія : курс популярний. Київ : Наукова думка, 1994. 264 с.
4. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ, 2011. 242 с.
5. Юнус М. Мир трех нулей. Как справиться с нищетой, безработицей и загрязнением окружающей среды / пер. с англ. Москва, 2019. 275 с.
6. Смаглій К. Зміни творить кожен із нас: соціальне підприємство та стратегічна філантропія. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2014. 207 с.
7. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки : монографія / М.Й. Маліка ін. ; за ред. М.Й. Маліка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 374 с.
8. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Київ : Логос, 2001. 380 с.
9. Розвиток підприємства і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с.
10. Shpykuliak O., Bilokinna I. «Green» cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 2. P. 249–255. DOI : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.
11. Socio-economic institutions for development of cooperation / O. Sakovska et al. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Т. 4. № 27. С. 513–521. DOI : 10.18371/fcaptr.v4i27.154368.
12. Саковська О.М. Роль сільськогосподарських кооперативів у розвитку аграрного сектора економіки: порівняльний аспект. *Агроевіт*. 2019. № 21. С. 66–73.

13. Саковська О.М. Економіко-правові основи розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 92–96. DOI 10.32702/2306-6806.2020.1.92.
14. Буднік О.М. Сільськогосподарська кооперація в умовах ринкових трансформацій: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Т. 30(69). № 6. С. 48–53.
15. Соціологічна енциклопедія / уклад. В.Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
16. Харитоновна Е.В., Крылова Е.М. Социализация предпринимательства как фактор роста национального богатства. *Социально-экономические явления и процессы*. 2014. Т. 9. № 5. С. 76–83. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-predprinimatelstva-kak-faktor-rosta-natsionalnogo-bogatstva> (дата звернення: 10.03.2020).
17. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. 568 с.
18. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 1 / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. 616 с.
19. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / Ю.О. Лупенко та ін. ; за ред. О.Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
20. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі : наукова доповідь / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 114 с.

References:

1. Borodaievskiy S.V. (2019). Istorii kooperatsii. [History of cooperation]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 446 p. (in Ukrainian).
2. Ouen R. (1950). Yzbrannye sochyneniya [Selected works]. Moscow; Lenynhrad : Yzdatelstvo Akademyy Nauk SSR. (in Russia)
3. Tuhan-Baranovskiy, M.I. (1994). Politychna ekonomiiia : kurs populiarnyi [Political economy: the course is popular]. Kyiv: Naukova dumka. 264 p. (in Ukrainian).
4. Shumpeter, J.A. (2011). Teoriiia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu [Theory of economic development: the study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy (in Ukrainian)
5. Yunus M. (2019) Myr trekh nulei. Kak spravytsia s nyshchetoi, bezrabyotysei y zahriaznenyem okruzhaiushchei sredi [How to cope with poverty, unemployment and pollution]. Moscow, 275 p. (in Russia)
6. Smahlii K. (2014). Zminy tvoryt kozhen iz nas: sotsialne pidpriemnytstvo ta stratehichna filantropiia. [Changes are being made by each of us: social entrepreneurship and strategic philanthropy.] Kiev : Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska Akademiia”. 207 p. (in Ukrainian).
7. Malik M.I., Shpykuliak O.H., Mamchur V.A. (2019) Rozvytok silskohospodarskoi kooperatsii ta intehratsiini protsesy v ahrarnomu sektori ekonomiky: monohrafiia [Development of agricultural cooperation and integration processes in the agricultural sector of the economy: monograph]. Kyiv : NNTs «ІАЕ», 374 p. (in Ukrainian).
8. Zinovchuk V.V. (2001).Orhanizatsiini osnovy silskohospodarskoho kooperatyvu. [Organizational basis of agricultural cooperative]. Kyiv: Lohos. 380 p. (in Ukrainian).
9. Lupenko Yu.O., Malik M.I., Zaiats V.M. (2016) Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt : monohrafiia [Entrepreneurship and cooperation development: institutional aspect: monograph]. Kyiv : NNTs «ІАЕ», 430 p.
10. Shpykuliak O., Bilokinna I. (2019) «Green» cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5, no. 2, pp. 249–255. DOI : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>. (accessed 15 March 2020).
11. Sakovska O., Shpykuliak O., Ushkarenko Iu., Chmut A. (2018) Socio-economic institutions for development of cooperation. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, vol. 4, no. 27, pp. 513-521. DOI : 10.18371/fcaptp.v4i27.154368. (accessed 10 March 2020).
12. Sakovska O. M. (2019). Rol silskohospodarskykh kooperatyviv u rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky: porivnialnyi aspekt. [The role of agricultural cooperatives in the development of the agricultural sector of the economy: a comparative aspect]. *Ahrosvit*, no. 21, pp. 66 – 73.
13. Sakovska O. M. (2020). Ekonomiko-pravovi osnovy rozvytku silskohospodarskoi kooperatsii v Ukraini [Economic and legal bases of development of agricultural cooperation in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava. Ser. Ekonomichna nauka*, no. 1, pp. 92-96. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.1.92 (accessed 14 march 2020).
14. Budnik O.M. (2019). Silskohospodarska kooperatsiia v umovakh rynkovykh transformatsii: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. [Agricultural cooperation in the conditions of market transformations: current state and prospects for development]. *Vcheni zapysky TNU im. V.I. Vernadskoho. Seriiia: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 30 (69), no. 6, pp. 48–53.
15. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Mesel-Veseliak, V.Ya., et al. (2019). Perspektyvni formy orhanizatsii hospodarskoi diialnosti na seli: naukova dopovid [Perspective forms of organization of economic activity in the countryside: scientific report]. Kyiv: NNTs “ІАЕ” (in Ukrainian).
16. Kharytonova E.V., Krylova E.M. (2014). Sotsyalizatsiia predprynimatelstva kak faktor rosta natsyonalnoho bohatstva [Socialization of entrepreneurship as a factor in the growth of national wealth]. *Sotsyalno-ekonomicheskyye yavleniya y protsess*, vol. 9, no. 5, pp. 76-83. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-predprinimatelstva-kak-faktor-rosta-natsionalnogo-bogatstva>. (accessed 10 March 2020).
17. Mocherniy, S. V., Larina, Ya. S., Ustenko, O. A., Yuriy, S. I. (2006). Ekonomichniy entsiklopedichniy slovník [Economic encyclopedic dictionary]. Lviv: Svit (in Ukrainian).

18. Mocherniy, S. V., Larina, Ya. S., Ustenko, O. A., Yuriy, S. I. (2005). Ekonomichniy entsiklopedichniy slovník [Economic encyclopedic dictionary]. Lviv: Svit (in Ukrainian).

19. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y., et al. (2017). Rozvytok malykh ahrarykh pidpryemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist [Development of small agrarian enterprises in a market institutional environment: indicators and effectiveness]. Kyiv: NNTs "IAE" (in Ukrainian).

20. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Mesel-Veseliak, V.Ya., et al. (2019). Perspektyvni formy orhanizatsii hospodarskoi diialnosti na seli: naukova dopovid [Perspective forms of organization of economic activity in the countryside: scientific report]. Kyiv: NNTs "IAE" (in Ukrainian).

КООПЕРАТИВНАЯ ФОРМА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА СЕЛЕ

В статье представлены теоретические положения сущности экономической социализации предпринимательства на основе распространения кооперативной формы его организации. Определены принципы и особенности кооперативной социализации предпринимательства. Обоснованы сущность социализации предпринимательства, организационно-экономические аспекты восприятия практикой ценностей кооперирования. Охарактеризованы особенности кооператива как социальной организации, в которой реализуются коллективные основы хозяйственного обмена. Осуществлена общая оценка численности и проанализированы динамика, структура сельскохозяйственных кооперативов. Отмечены особенности становления кооперации как экономической и социальной системы, структур, которые выполняют функцию социализации хозяйственных систем. Охарактеризованы причины уменьшения численности кооперативов и предложено общее видение приоритетов внедрения кооперативной формы экономической социализации предпринимательства на селе в современных условиях.

Ключевые слова: предпринимательство, кооперация, социализация, социальное предприятие, форма организации предприятий.

THE COOPERATIVE FORM OF ECONOMIC SOCIALIZATION OF RURAL ENTREPRENEURSHIP

Entrepreneurship in current languages to ensure the development of a socially oriented market economy is carried out in various fields, but cooperative forms of its socialization, especially in rural areas, are becoming increasingly important. Science initiates research into the socialization of enterprises to evaluate priority forms of organization, structures that operate in the market of social goods and services. Additional attention is required to study the organizational forms of entrepreneurship socialization, with the subsequent identification of those that are most relevant to the mission of social activity and organizationally contribute to the effective implementation of management decisions in the social sphere. In particular, the importance of cooperation as a form of social enterprise is noted. The purpose of the article is to reveal the theoretical provisions of the essence of the cooperative form of economic socialization of entrepreneurship and to evaluate the tendency of the spread of cooperatives in the countryside. Research methodology. Argumentation of theoretical propositions and conclusions obtained, forming a set of methodological improvements in the forms and methods of socialization of entrepreneurship on new horizons of social and economic development of society, involvement of organizational forms of enterprises, including cooperation, in the social sphere of management, based on a systematic approach. Accordingly, the study of the theoretical principles of the priority of cooperation, cooperative among organizational forms of social entrepreneurship used historical and economic method, monographic, abstract-logical, method of comparative analysis, generalizations. The article presents the theoretical provisions of the essence of economic socialization of entrepreneurship on the basis of the expansion of the cooperative form of its organization. The principles and features of cooperative socialization of entrepreneurship are defined. The essence of socialization of entrepreneurship, organizational and economic aspects of the perception of the values of cooperation is substantiated. The peculiarities of the cooperative as a social organization in which collective principles of economic exchange are realized are characterized.

Key words: entrepreneurship, cooperation, socialization, social enterprise, form of organization of enterprises.